

СУТНІСТЬ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ТА АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

***МАЛІЙ О.Г., к.е.н, доцент,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Найбільш вагомим зовнішнім джерелом фінансового забезпечення підприємства є банківський кредит. В той же час сучасний кредитний ринок не реагує на потребу в коштах не забезпечених кредитоспроможністю позичальника [7].

Різним аспектам ефективності кредитних відносин приділяється постійна увага як науковців, так і спеціалістів-практиків, таких як Валерій та Віктор Галасюки [2], О. Гузь [3], М. Дем'яненко [3], О. Дзюблюк [5], В. Лагутін [6], Л. Примостка [12], П. Стецюк [3, 13] та багатьох інших дослідників. Поряд з тим, проблеми оцінювання кредитоспроможності підприємств, залишаються актуальними.

Метою статті є дослідження сутності кредитоспроможності та аналіз сучасних підходів до її оцінювання.

Аналіз сучасних трактовок визначення поняття «кредитоспроможність», дозволив зробити висновок, що серед економістів немає єдиного підходу до визначення даного поняття та чіткого розмежування між категоріями «кредитоспроможність» і «платоспроможність». Засвоєння змісту поняття «кредитоспроможність» та її головних рис є теоретичною передумовою для наукового розуміння проблеми в цілому [7].

По-перше, більшість українських та російських авторів характеризують дане поняття наступним чином: український науковець Л. Примостка визначає, що «під кредитоспроможністю позичальника розуміють здатність юридичної чи фізичної особи повністю і в зазначені терміни виконати всі умови угоди»[12].

В. Лагутін дає визначення кредитоспроможності як «здатність позичальника повністю і своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями» [6].

Українські дослідники Валерій і Віктор Галасюки доповнюють дане визначення тим, що «розрахуватись за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності» [2].

Російські професори В. Колесніков та Л. Кролівецька кредитоспроможність визначають як «наявність в позичальника передумов, можливостей отримати кредит та повернути його в строк» [1].

Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями формулює визначення так: «Кредитоспроможність – наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки» [11].

Кредитоспроможність позичальника визначається кредитною установою з метою зниження ризиків неповернення кредиту, саме тому оцінка кредитоспроможності позичальника є комплексною оцінкою бізнесу позичальника з метою визначення надійності ним отримання прибутку, який є джерелом повернення кредиту. Комплексність оцінки кредитоспроможності позичальника досягається включенням у систему оцінки як оцінки стану платоспроможності позичальника на основі показників платоспроможності підприємства, розрахованих за його фінансовою звітністю, так і якісних показників кредитоспроможності.

Під платоспроможністю підприємства розуміють його здатність своєчасно розрахуватись за усіма поточними зобов'язаннями, включаючи повернення позик [14]. Платоспроможність підприємства забезпечується достатнім рівнем чистого прибутку та оцінюється високою ліквідністю балансу у сукупності зі стабільно позитивними показниками платоспроможності.

О. Лаврушин висвітлює відмінність кредитоспроможності і платоспроможності наступним чином [4]: «кредитоспроможність позичальника на відміну від його платоспроможності, не фіксує неплатежі за минулий період або на певну дату, а прогнозує його платоспроможність на найближчу перспективу». Тим самим він вказує на те, що кредитоспроможність повинна розглядати не тільки минулу й поточну платоспроможність, а й містити прогноз фінансового стану позичальника на майбутнє.

Оцінюючи фінансовий стан позичальника – юридичної особи, банк має враховувати такі основні економічні показники його діяльності: платоспроможність; фінансову стійкість; обсяг реалізації; обороти за рахунками; наявність картотеки неплатежів; склад і

динаміку дебіторсько-кредиторської заборгованості; собівартість продукції; прибутки та збитки; рентабельність; кредитну історію, тощо.

Як свідчить сучасний досвід, в процесі проведення оцінки кредитоспроможності клієнтів комерційні банки спираються, в основному, на результати діяльності в попередньому періоді. В той же час забезпечення повернення кредиту значною мірою пов'язане з діяльністю і фінансовим станом клієнтів у наступному періоді, що вимагає відповідної перспективної оцінки окремих показників.

Забезпечення такої оцінки можливе при проведенні аналізу грошових потоків клієнта [5], які є первинним джерелом погашення кредиту.

Зміст подібного аналізу передбачає визначення чистого сальдо різних надходжень і витрат за певний період, тобто свого роду «припливу» і «відпливу» коштів, що загалом характеризує їх оборот у клієнта, вказуючи на його можливості за рахунок поточних доходів погасити позику. Аналіз грошового потоку при цьому здійснюється, як правило, за період не менший за строк, на який видається кредит. Оцінка певних тенденцій з оборотом позичальника, які склалися в минулі періоди, і їх екстраполяція на перспективу може надати банку уяву про майбутні можливості позичальника з використання наданих йому кредитів.

Для реалізації власної кредитної політики кожен банк розробляє внутрішнє положення про порядок оцінки фінансового стану юридичної особи, в якому зобов'язаний врахувати основні показники, встановлені Положенням НБУ, обґрунтовує і визначає методіку врахування додаткових (суб'єктивних) показників, необхідних при формуванні резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, мінімізації кредитних ризиків від неповернення боргу через неплатоспроможність позичальників.

У вітчизняній практиці оцінки кредитоспроможності позичальників реалізовується уніфікований підхід щодо формування інтегрального показника фінансового стану позичальника із застосуванням дискримінантних моделей для різних видів діяльності у розрізі специфіки формування фінансових показників суб'єктів підприємницької діяльності у різних системах бухгалтерського обліку та звітності [15].

Дослідження існуючих вітчизняних методик оцінки кредитоспроможності дозволяє виділити ряд характерних особливостей:

Сучасні методики українських банків орієнтовані, як правило, на проведення ретроспективного аналізу фінансово-господарської діяльності позичальника, при цьому пильна увага приділяється показникам періоду, який вже минув. Розглянуті методики вітчизняних банків не розраховують такий важливий показник, як очікуваний грошовий потік, який дає можливість оцінити майбутню платоспроможність позичальника [8].

Дані фінансової звітності, яка складається чотири рази на рік, характеризуючи фінансове становище підприємства в ті періоди, які вже залишилися в минулому, не дають відповіді не тільки про майбутній, а й про сучасний стан кредитоспроможності. Разом з тим, показники звітності, яка складається на визначену дату, є моментними і не відображають повністю процесів, які відбуваються за період між датами складання звітності.

Методики вітчизняних банків, направлені на аналіз фінансових показників (платоспроможність, ліквідність, рентабельність) не завжди враховують нефінансову інформацію (кредитна історія позичальника, рівень менеджменту, відповідальність та репутація керівника) та її вплив на якість потенційної позики.

Таким чином, основним критерієм у формуванні кредитних відносин між комерційним банком і позичальником є кредитоспроможність останнього. Цілком зрозуміло, що кредити доцільно надавати лише тим претендентам, котрі взмозі їх своєчасно повернути. Проте фінансова нестабільність і збитковість багатьох сільськогосподарських підприємств, перешкоджають розвитку кредитних відносин [9]. Відтак, подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення методик оцінки кредитоспроможності позичальників, які б враховували специфічні особливості галузі, включали додаткові критерії оцінки, такі як нефінансові (якісні) чинники, а також містили фінансовий прогноз.

Література.

1. Банковское дело: Учебник / [В.И. Колесников, Л.П. Кроливецкая и др.]; под ред. проф. В.И. Колесникова, проф. Л.П. Кроливецкой. – [4-е изд.; перераб. и доп.]. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 464 с.

2. Галасюк В.В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? / В.В. Галасюк, В.В. Галасюк // Вісник НБУ. – 2001. – № 5. – С. 54-57.

3. Дем'яненко М.Я. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика): [монографія] / М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 302 с.
4. Деньги. Кредит. Банки: Учебник для вузов / [О.И.Лаврушин, М.М. Ямпольский, Ю.П.Савинский и др.]; под ред. О.И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 460 с.
5. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки: [монографія] / О.В. Дзюблюк. – К. : Поліграфкнига, 2000. – 512 с.
6. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: [Навчальний посібник] / В.Д. Лагутін. – К. : Т-во «Знання», 2000. – 215 с.
7. Малій О.Г. Кредитоспроможність позичальника: особливості аграрної сфери / О.Г. Малій // Економіка АПК. – 2004. – № 5. – С. 89-98.
8. Малій О.Г. Методичний підхід щодо визначення ефективності банківського кредитування / О.Г. Малій // Економіка і управління. Науково-практичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 102-106.
9. Малій О.Г. Фінансово-кредитні відносини в АПК: [монографія] / О.Г. Малій. – Харків : ХНТУСГ, 2008. – 210 с.
10. Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
11. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Затверджено Постановою Правління НБУ від 25.01.2012 № 23. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0474-0016>.
12. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: [Навчальний посібник] / Л.О. Примостка. – К. : КНЕУ, 1999. – 280 с.
13. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: [Монографія] / П.А. Стецюк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с.
14. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. – [навчальний посібник] / Г.І. Філіна. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 320 с.
15. Фінансовий аналіз: [навчальний посібник] / [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.]; за заг. ред. І.О. Школьник. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.